

egyek versek egységében a versegész elejére mintegy „záróköként” odaülő cím, illetve a „kezdetben vala a cím” eseteiben? stb. S most már az egyes versek minőségéről kell beszélünk, amely a fentiek értelmében (s a vállalkozás természetéből adódóan) a játékos rögtönzés és a remekmű végletei között helyezkedik el. Előbbinek iskola-példája *A helyzet meghertzei*, mely mindkét fél részéről tréfa, költői etűd. Az utóbbi: kényesebb, s itt már saját mértékével kell mérnünk mindkét költőt. *Palocsay* legsikerültebb darabjai „saját nemében” keletkeztek: *A holdszívű holló tanyáján*, *A halálmadár*, *Jégcsilingó*. „Szilágyi-módra” inkább kivételként terem jobb verset is (nem túlságosan kiemelkedőt): *Nem tanítottatok meg*; gyakoribb az az eset, amikor fél siker születik ezen a módon: (*A játszótér*, *És most az ember beszél*). *Palocsay Missa Solemnise* árulkodik legjobban arról, hogy nála mint maradnak közömbös, külső elemek azok a fajta apró információk, amelyek *Szilágyinál* költői funkciót kapnak, lírai egységbe olvadnak. *Szilágyi Domokos* versei közt találjuk a kötet legjobb darabjait, olyan kiválóakat, mint *A dolgokról egy földi szellemnek*, *Nem tanítottatok meg*, *Missa Solemnis*, *Test a testtel*. A „*Palocsay-módra*” történő rögtönzések közt is lelünk jól sikerülteket, átfordítva „szilágyisra”: *Mese-mese-mese-mese*, *Halálmadár*. Ujjgyakorlatszintű marad a *Baglyommal*, *Jégcsilingó*, *Nádcímerek* rögtönzése, bár ez utóbbi egységesebbnek bizonyul, mint *Palocsay* „eredetije”, mely óriás vers voltában fellazul, szétesővé válik.

Nem költői versenyre álltak ki — írják a szerzők. Mégis, felmerül az egyes versek s az egyes alkotásmódok, költői eszköztárak összehasonlításának kísértése is. Hiszen már a fenti mérlegelés, az egymás „pályáin” vendégszerelés eredményeinek latolgatása is óhatatlanul következtetéseket kínál. Adott esetben (verseny nélkül, személyek háttérbe vonulásával együtt) *Szilágyi Domokostól* kapunk több, jobb verset; az ő mágneses tere bizonyul erősebbnek, tágabbnak; eszközei, skálája gazdagabbnak. A kötet legemlékezetesebb pillanatait is az ő sorai ízeltethetik; s vele a közös játék varázsát is:

*A költő (aki jobb híján,
belenyugszik, hogy így nevezzék,
pedig jól tudja, mily nevetség),
aki se Megbízott, se fényes
Nagykövet vagy Letéteményes,
csak végtelennel játszó véges,
s hiszi tán, hogy az értelem:
végessel játszó végtelen;*

*aki mindig, mindig csak: vár még —
a költő, aki tüzes árnyék,
amely két pólus között átég;
akinek eleme a játék
(elég véres életelem —
mint, mondjuk, a történelem) —:
játék, mindig és minden ellen.*

A „páratlan költői kísérlet” együttesen, úgy tűnik, olyanfajta nyereségekkel is járhat, amelyek nem az adott kötetben, hanem az ezután megszülető versekben mutatkoznak igazán. (*Kriterion*, Bukarest, 1971.)

SZÉLES KLÁRA

HORVÁTH IMRE: JANUS-ARCÚ ÓRÁK

Horváth Imre újabb verseinek méltatóját a költemények szokatlan, ötletekkel teli formája, gondolat- és hangulatgazdagsága mellett az is örömmel töltötte el, hogy azok, akiknek ezek a versek íródtak — az olvasók — szinte néhány óra alatt szétkapkodták azt a — kétségtelen, Magyarországon kis példányszámban — megjelent kötetet, amit könyvkereskedelmünk forgalomba hozott. A *Kriterion* kiadványai, úgy látszik, egyre népszerűbbek lesznek, ráadásul e könyvecske borítója, amely Kazinczy Gábor szép munkáját mutatja be, valósággal csalogatja a vásárlókat.

A nagyváradai költő *Írhatsz* című versének *Túl a számokon* című kötetében gondolatait, melyet ars poeticájának is elfogadhatnánk, következetesen megtartotta:

*Írhatsz krétával a hóra, Írhatsz gyorsan, írhatsz lassan,
Írhatsz tussal a koromra, de úgy író, hogy olvashassam.*

A Janus-arcú órák 118 verse is kivétel nélkül ebben a szellemben fogant. (Az olvas-hatóság ezúttal sem művészi értékmérő, sem Horváth Imre, sem e kritika szerzőjé-nek szóhasználatában! Inkább a mesterség és a művészet félreérthetetlen jele.) A legtökéletesebb versek a négy- és kétsorosak. Az olvasónak az az érzése, mintha szállóigék, szólások, szóláshasonlatok, közmondások között lapozgatna. (Érdekes, hogy a hosszabb terjedelmű versekben — néhányat kivéve — szembeötlő az erőt-lenség, a felesleges szószaporítás, a belső összetartó erő hiánya. Ilyen az Eső és a Szigorú táj. Horváth az ötvenes években több ilyen verset írt, művészi gyengeségeik miatt ki is hullottak az idő rostáján. A magyarországi olvasó ezekkel a *Válogatott versekben* találkozhatott — Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó Bukarest, 1954. A gyengébb munkák között találjuk azokat a költeményeket is, melyek valamilyen konkrét eseménnyel kapcsolatosak. Pl. az úrutazással. Ilyenek a Holdkő és a Divat.)

A Tótágas írásait gyermekversekre emlékeztető játékoság, pattogó ritmus, meg-hökkentő rímek jellemzik, a sorok, szavak szinte úzik, hajtják egymást, de a formai tökélyre törés vagy a stílusbravúr sehol sem válik öncélúvá. (*A harmadik, Azóta, Törpék tánca, Szélben.*) Négyesoros és rövid verseinek már-már begyakorlottnak hitt szerkezete majdnem megegyezik az epigrammáéval. Valójában azonban a teljesség megmutatására való törekvés és a szigorú igyekezet eredményezi a szerkesztésben e jellegzetes szimmetriát. A költő a látszat mögött a valóságot, a jelenség mögött a lényegyet keresi. Azaz megmutatja a dolgok mindkét oldalát. A kötet mottója:

<i>A hajómmal</i>	<i>nincsen kötél,</i>
<i>révbe értem,</i>	<i>nincs cölöp sem,</i>
<i>nincs a révben</i>	<i>nincsen part,</i>
<i>egy révész sem,</i>	<i>hol kikötöttem.</i>

Horváth számára nem idegen a valóság groteszk megközelítése sem.

*Korrigálom, amit eddig írtam,
A kezemben kegyetlen radír van.
Tűz-tornyában egy vak isten ül fenn —
azt olvassa, amit kitörültem.*

(Korrekció)

A kiütött halál versei a 63 éves költő előtt álló napok és évek gondjait hordoz-zák, a bölcselkedő hajlam itt a szokásosnál is erősebb, a halál gondolata azonban éppen csak megérintett:

*Két vállon fekszik megint a Halál.
Számoljuk ki — mielőtt talpra áll.*

(A kiütött halál)

Bizonyára nem véletlen, hogy a címadó vers is ebből a környezetből való.

<i>TIK-TAK együtt</i>	<i>TIK-TAK, TIK-TAK</i>
<i>teljes egész,</i>	<i>az óra jár,</i>
<i>de kerekebb</i>	<i>TIK az élet —</i>
<i>a felerész.</i>	<i>TAK a halál.</i>

A Horváth-verseket olvasó örömmel nyugtázhatja, hogy túl vagyunk a sematizmus korán, hiszen költőnk nélkülöz minden zászlódiszt, felajánlást és nyíltszíni tapsot. Látszólagos befeléfordulása, gondolatainak puritán egyszerűsége, a már említett böl-cselkedő hajlam — némi klasszicizáló árnyalattal —, amely a receptszellemtől tar-tózkodó, mégis általánosítható, sokszor filozofikus mélységű, nos, ez a költészet a leghumánusabbak egyike. A társadalomban élő ember gondja-baját kutatja-vizsgálja-orvosolja.

Könnyű ítélkezés lenne Horváth Imre költészetét hangulati lírának nevezni. A versek valóban pillanatokat, a pillanatok csendjét, zaját, ízeket, illatokat festenek.

Maga a szerző mondja egyébként *Élő pasztell* című versében, hogy „A világot szí-
néből magyarázom”, a pillanatnyi hangulatok azonban nagyon sokszor néhány szóba
fogott mély gondolatokat tartalmaznak.

Végül is: milyenek Horváth Imre újabb versei? A Janus-arcú órák szerzője
egyik arcával a jelenben él és a múltra emlékezik, ironizál, játszik, csendben és
zajosan, dolgozik és pihen, megfigyel és töpreng, éli az életet — ilyennek ismertük
meg korábbi írásai alapján is —, másik arcával azonban már a jövőt fürkészi, félve-
kételkedve, a jelen talaján állva.

*Elérkeztem a 63 évhez,
de 36 vagyok, akárki kérdez*

(Tótágas)

Az élet elmúlásának gondolata, a róla írt versek hoztak újat Horváth Imre költé-
szetébe. (*Kriterion, Bukarest, 1971.*)

CS. FARKAS ISTVÁN

PRÓZA

CZINE MIHÁLY: SZABÓ PÁL ALKOTÁSAI ÉS VALLOMÁSAI TÜKRÉBEN

Az „Arcok és vallomások” sorozatban nehezen lehet feladatot jobban megoldani,
mint Czine Mihály tette. Sorai és a Szabó Páltól vett dőlt betűs idézetek az első
oldalaktól harmonikusan ötvöződnek, egymásba folynak és egymásból folytatódnak.
Czine tisztelettel és szerénységgel alkalmazkodik Szabó Pál stílusához, nyelvéhez,
hangulatban eggyé lesz vele. Mégsem téveszti szerepét. Szépen és pontosan vezeti
az olvasót Szabó Pál világában, s ezzel betölti a sorozat kívánalmát, nem a művek
elemzését, hanem az író önvallomások arcképét adja.

Szabó Pál legtöbb regényhőséből — valamilyen, az első pillanatban megmagya-
rázhatatlan — otthonosság árad. Magabiztosan mozognak világukban, mert évszázá-
dok óta mindennap ugyanott ugyanazt teszik. Szabó Pált olvasva lehetetlen nem
érezni a bihari ember életének végtelen folytonosságát. Maga az író mondta el a
Szülőföldem Biharországban, hogy a háromezer esztendeje ott élt bronzkori embert
is vér szerinti ősenek vallja. Ki vitathatná, hogy valóban nem így van? Feljegyzé-
sek bizonyítják, hogy sem a tatár, sem a török, bár a kipusztulás határáig megrit-
kította, nem ölte ki a honfoglalás óta Ugrán élő magyarokat. Vajon miért lett volna
törvénytörő, hogy a honfoglalók kardélre hányják avar és szláv elődeiket, s ne
telepedjenek inkább békésen családi tűzhelyeikhez, mint ahogy azok tehették a kel-
tákkal és még előbb ismeretlen nevű és nyelvű népekkel. Az írónak ezek a gyökerek
adták a támaszt, a mély történelmi tudatot és erőt, hogy népét és faluját örökérvé-
nyűen beleírja a magyar irodalomba. Biharugra a jövő századokban példázni fogja
azt a paraszti világot, amely talán ezer esztendeje alakította ki fő törvényeit, és
épp Szabó Pál korában érte el virágkorát. „Él, lélegzik benne a régi falu minden
emberi típusa; parasztlak, urak, férfiak, nők, öregek, fiatalok; szokások, hiedelmek,
munkafolyamatok; névnapok, lakodalmak, keresztelők, bíróválasztások; templomok,
vasárnapok, kocsmák, imádságok, nóták; mozdulatok, vágyak, könnyek, ténférgések;
a felmázolt föld szaga, a befüggönyözött tisztaszobák csendje, a mécses lobogása, a
reggeli harmatok; a magyar falu a történelmi nagy változás előtti utolsó pillanat-
ban” — írja Czine. Ez a falu nem változik, nem alakul át mássá, mert írásban vál-
toztathatatlanul ránk maradt, történelemmé vált. Azonban mégsem állókép a Szabó
Pál-i falu. Nemcsak belső mozgalmassága miatt. Lehet, hogy egy-egy regényben
keveset megy előre az idő, múlását csak a napi munka és a paraszti élet rendjének